

NE ČEKAJ
SISTEM I DRUŠTVO,
ISKORISTI MLADOST!

- VODIČ ZA MLADE O OMLADINSKIM POLITIKAMA -

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

NE ČEKAJ SISTEM I DRUŠTVO, ISKORISTI MLADOST!

- VODIČ ZA MLADE O OMLADINSKIM POLITIKAMA -

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Urednica:

Daliborka Uljarević

Autorka:

Ana Puljiz

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Tiraž:

500 primjeraka

ISBN 978-9940-44-012-1

COBISS.CG-ID 39970576

VLADA CRNE GORE
MINISTARSTVO SPORTA I MLADIH

Izdavanje ove publikacije podržalo je Ministarstvo sporta i mladih. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Centra za građansko obrazovanje (CGO).

NE ČEKAJ SISTEM I DRUŠTVO, ISKORISTI MLADOST!

- VODIČ ZA MLADE O OMLADINSKIM POLITIKAMA -

Podgorica, 2019.

KO SU I GDJE SU MLADI U CRNOJ GORI?

Novi Zakon o mladima¹ usvojen je u proljeće 2019.godine, sa ciljem da se unaprijedi okvir za obezbijedenje boljeg društvenog položaja mladih ljudi, boljih uslova za podršku mladih, ali i njihovog većeg angažovanja. Ovaj Zakon kao mlade tretira lica od navršениh 15 do navršениh 30 godina života. No, ova starosna granica nije unificirana, jer se u nekim državama Evropske unije u kategoriju mladih ubrajaju i lica do navršениh 35 godina. Iz toga slijedi da i društveni kontekst ima svoj uticaj u definisanju kategorije mladih.

Po posljednjem popisu, Crna Gora ima 620 029 stanovnika. Od ovog broja 132 702 su mladi ljudi uzrasta od 15 do 29 godina, što čini 21,4% odnosno skoro petinu ukupnog broja stanovnika.² Udio ove starosne grupe u Crnoj Gori veći je od prosjeka u Evropskoj uniji, gdje mladi čine 17,4 % stanovništva.³ Ovo je jedan od ozbiljnih argumenata da mladi treba da budu u fokusu kreatora i donosilaca odluka, ali i da mlade treba motivisati kako bi bili i sami aktivniji u procesima donošenja odluka, a posebno onih odluka koje imaju direktan uticaj i na njih.

Na nivou opština situacija se razlikuje. Uzimajući u obzir prosjek, stanovništvo Plužina je najstarije sa 44 godine, a Rožaja najmlađe s prosjekom od 32 godine. Glavni grad Podgorica, u godini popisa, imao je prosjek starosti od 35,7 godina. Međutim, s obzirom da je Podgorica ekonomski i obrazovni centar, migriranje, naročito mladih, u ovu crnogorsku opštinu se nastavlja.

Uopšteno gledajući, Crna Gora se suočava sa internim i eksternim migracijama koje u osnovi imaju ekonomske razloge. Tako sve sjeverne opštine imaju negativne migracione bilanse, a istraživanja ukazuju da je rastući broj mladih koji žele da napuste Crnu Goru. Tek posljednjih godina je i u Crnoj Gori otvorena diskusija o tzv. odlivu mozgova.⁴ Na žalost, prepoznavanje ozbiljnosti ovog problema od strane institucija i donosilaca odluka još izostaje, kao i prateći napor u pravcu adresiranja potreba, problema, interesa i ciljeva mladih. Crna Gora nema pouzdanih statistika o broju mladih koji studiraju u inostranstvu niti o onima koji su otišli na duži period ili se čak trajno odselili, a nema ni naznaka da bi se prikupljanju tih podataka uskoro moglo pristupiti sistemski od strane nadležnih institucija.

¹ Zakon o mladima, Službeni list Crne Gore br. 025/19, 027/19

² Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine: Stanovništvo prema starosti, polu i tipu naselja po opštinama, kao i najčešća imena u Crnoj Gori www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje%20starost%204%2009%202011%20prevod.pdf

³ Đukanović, P. (2019). *Studija o mladima u Crnoj Gori 2018/2019*. Fondacija Fridrih Ebert, str. 5

⁴ *Strategija za mlade 2017-2021*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete Crne Gore, Sistem Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, str. 7

OKRUŽENJE PORUČUJE - ĆUTI I TRPI, A TO SE MORA MIJENJATI

Pored ekonomskih razloga koji ih opterećuju, mladi procjenjuju da su sputani u slobodi izražavanja i mišljenja, čak i u porodici, posebno kada je to njihovo mišljenje kritički obojeno. Ovo se mora posebno adresirati, jer je za razvoj demokratskog društva neophodna kritička svijest svih građana. S druge strane, isključivanjem mladih isključuje se značajan dio populacije koja ima potencijala da iznađe nova rješenja i unaprijedi društvo. Razvoj Crne Gore treba da u ovom dijelu prati nastojanja država članica Evropske unije u kojima je jasna politika da se ne smije dozvoliti da resursi mladih budu zanemareni umjesto da budu stavljeni u funkciju razvoja društva.

Neujednačen je i nivo dostupnosti i razvijenosti svih oblasti od interesa za mlade u Crnoj Gori. Na primjer, u oblastima formalnog obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja, postoje određeni sistemski programi i usluge, dok sa druge strane u oblastima učešća, informisanja ili slobodnog vremena mladih ne postoji razvijen i uspostavljen sistem intervencija, programa i usluga. Ove oblasti, kao i oblasti neformalnog obrazovanja mladih i omladinskog rada su bez adekvatne infrastrukture, institucionalnih i ljudskih kapaciteta, standarda, sistema obezbjeđivanja kvaliteta.⁵

Učešće mladih u svim područjima javnog života jeste prioritet međunarodnih međudržavnih organizacija i nevladinih organizacija koje rade u ovoj oblasti, ali nije još uvijek prioritet Vlade Crne Gore, niti političkih partija koje mogu uticati, bilo da su vlast ili opozicija, na promjenu ovog pristupa. Presudno je važno da se svi relevantni akteri angažuju kako bi stvorili ne samo zakonski okvir, već i prateće podsticaje za podršku mladima za učešću u javnom životu. Izgradnjom snažne, odgovorne i misleće zajednice mladih ljudi doprinosi se lakšem rješenju aktuelnih problema i prevazilaženju nastupajućih izazova.

⁵ Strategija za mlade 2017-2021. Podgorica: Ministarstvo prosvjete Crne Gore, Sistem Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, str. 5

ŠTA SU OMLADINSKE POLITIKE?

Odnos prema omladinskim politikama je ogledalo fokusiranosti svake vlade na ovu važnu grupu ljudi za razvoj društva.

Novi Zakon o mladima pravi distinkciju između omladinskog rada i omladinske politike. Omladinska politika se određuje kao skup mjera i aktivnosti koje državni organi, organi državne uprave, organi lokalne samouprave, nevladine organizacije, studentski i učenički parlamenti i druga pravna lica preduzimaju za poboljšanje položaja mladih, njihovog ličnog i društvenog razvoja i uključivanja u društvene tokove. S druge strane, omladinski rad predstavlja aktivnosti koje se realizuju u saradnji sa mladima i za mlade sa ciljem njihovog osamostaljivanja i prelaska u odraslo doba, učenja, ličnog i društvenog razvoja, a u skladu sa njihovim potrebama i mogućnostima uz snažnu osnovu na metodama neformalnog obrazovanja.

Sličan je pristup i u susjednoj Republici Srbiji. Po definiciji KOMS-a (Krovna organizacija mladih Srbije) **omladinsku politiku** čine sve mjere i aktivnosti državnih organa, institucija i organizacija koje su usmerene na poboljšanje položaja i životnih prilika mladih, a u odnosu na potrebe mladih. **Omladinska politika u Srbiji se bazira na** strategiji koja predviđa sistematsko unaprijeđivanje stanja u većem broju oblasti koje su područja interesovanja mladih a što se realizuje sa mladima i/ili za mlade putem nadležnosti više različitih institucija, odnosno uz međusektorski pristup tokom planiranja i sprovođenja aktivnosti.⁶

Zakon o mladima propisuje da se omladinska politika zasniva na načelima jednakosti, volonterizma, solidarnosti, aktivnog učešća i informisanosti mladih. Dalje se pojašnjava da jednakost podrazumijeva da su svi mladi jednaki u ostvarivanju svojih prava bez obzira na uzrast, fizičku sposobnost, fizički izgled, zdravstveno stanje, invaliditet, nacionalnu, rasnu, etničku ili vjersku pripadnost, pol, jezik, političko opredjeljenje, društveno porijeklo i imovinsko stanje, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i drugo lično svojstvo. Volonterizam se primarno veže za doprinos mladih u izgradnji i njegovanju društvenih vrijednosti i razvoju društva putem različitih oblika volonterskih aktivnosti. Takođe, jedno od načela je i solidarnost odnosno izražavanje međugeneracijske solidarnosti i rad na stvaranju uslova za jednako učešće u svim aspektima društvenog života mladih. Ovo prati aktivno učešće mladih u procesima kreiranja i sprovođenja omladinskih politika kroz koordinaciju i razvijanje međusektorskih partnerstava, saradnju sa mladima i subjektima koji planiraju i sprovode omladinsku politiku. Konačno, da bi mladi bili informisani

⁶ http://www.omladinskisavjet.org/?page_id=1874

potrebno je da svi subjekti obezbjeđuju mladima potpune, tačne, pravovremene, pristupačne i upotrebljive informacije o planiranju i sprovođenju omladinske politike iz svoje nadležnosti i objavljuju ih na svojim internet stranicama.⁷

Pravci razvoja i unaprijeđenja omladinske politike utvrđuju se Strategijom za mlade koju donosi Vlada za period od najmanje četiri godine, a na prijedlog resornog Ministarstva sporta i mladih. Za sprovođenje Strategije, Ministarstvo donosi akcioni plan za period od najviše dvije godine, a to prati godišnji izvještaj o sprovođenju akcionog plana. Takođe, Ministarstvo je u obavezi da tri mjeseca nakon isteka perioda važenja Strategije podnese Vladi i izvještaj o njenom sprovođenju. Zakon o mladima propisuje da se omladinska politika planira, sprovodi i unaprijeđuje na osnovu stvarnih potreba mladih, empirijskog i praktičnog znanja o položaju mladih, istraživanja i redovnog praćenja i procjene položaja mladih, uz aktivno uključivanje mladih u ovaj proces.⁸

Na lokalnom nivou, Zakon obavezuje opštine da donesu lokalne akcione planove, koje im prethodno odobrava Ministarstvo sporta i mladih u smislu provjere usklađenosti sa Strategijom. Opštine su dužne i da Ministarstvu dostave godišnje izvještaje o sprovođenju tih planova.

Konačno, Vlada, na prijedlog Ministarstva, donosi Program ostvarivanja javnog interesa u oblasti omladinske politike najmanje jednom u dvije godine. U cilju definisanja prioriternih oblasti od javnog interesa za izradu Programa, Ministarstvo izrađuje Analizu potreba mladih.⁹

SUDARANJE STVARNOSTI I CILJEVA OMLADINSKE POLITIKE

Generalno, omladinske politike bi trebalo da obezbijede jednake šanse i više mogućnosti za mlade ljude u obrazovanju i traženju posla, kao i da ohrabre mlade da aktivno učestvuju u donošenju odluka.

Preciznije, zakon i institucije bi trebalo da budu u službi stvaranja povoljnog okruženja koje omogućava olakšano učenje, razvijanje znanja i kompetencija od najranijeg perioda mladosti. Da bi bila produktivna omladinska politika mora da se planski i kontinuirano razvija.

⁷ Zakon o mladima

⁸ *Strategija za mlade 2017-2021*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete Crne Gore, Sistem Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, str. 6

⁹ Zakon o mladima, član 15

Mlade je potrebno motivisati, od najranijeg perioda, i da se uključe u neformalne programe učenja, ali im i pružati kontinuiranu podršku kroz obrazovanje kako bi došli do zaposlenja i našli adekvatne modalitete učešća u procesima odlučivanja.

Jedan od gorućih problema mladih u Crnoj Gori je zapošljavanje. Prema nalazima studije Centra za građansko obrazovanje (CGO) i fondacije Fridrih Ebert (FES), stopa nezaposlenosti mladih u Crnoj Gori je vrlo visoka u svim starosnim dobima i obrazovnim grupama. Ovo čini mlade ugroženom društvenom grupom, a posebno imajući u vidu da je u najstarijoj grupi mladih (starosti od 26 do 29 godina) čak 24,75% nezaposlenih. S obzirom da je nezaposlene teže integrisati u društvo, ovo uvećava i opasnost od dalje marginalizacije i socijalne isključenosti mladih.

Ništa manje zabrinjavajući nije ni podatak da i pored toga što mladi percipiraju visok stepen korupcije i nepotizma u društvu, oni ne izražavaju spremnost da se bore protiv tih devijantnih pojava. Mladi u Crnoj Gori cijene da su prilikom traženja posla manje važni obrazovanje i kompetencije od relacija sa moćnicima, ličnih veza i partijske pripadnosti, a čak i sreću uzimaju kao presudniji faktor nego obrazovanje prilikom zapošljavanja.

Takođe, studija ukazuje da preko 50% mladih želi da emigrira iz Crne Gore vjerujući da ih u nekoj drugoj zemlji čeka bolja budućnost, uz naznaku da je veliki broj i onih koji razmišljaju o odlasku.

Sve ovo opominje na potrebu stavljanja mladih u fokus kreatora i donosilaca odluka, a kako bi se osjetili pozvanim da učestvuju u procesima donošenja odluka i da mijenjaju sve ono što sada vide kao ograničavajuće faktore sopstvenog razvoja u Crnoj Gori. U tom dijelu su važni i neformalni programi obrazovanja koji mogu osnažiti mlade i potaknuti ih na aktivniji pristup kroz koji bi pokazali svoje potencijale i sposobnosti.

Cilj Strategije za mlade jeste da osigura da Crna Gora obezbijedi neophodnu podršku i resurse kako bi mladi imali sve predispozicije da razviju kompetencije, vrijednosti i karakteristike neophodne za kvalitetan život i da posjeduju socijalne, emotivne, fizičke, radne, logičke vještine i znanja. To se posebno odnosi na: komunikativnost, inovativnost, kritičko razmišljanje, kreativnost, samokontrolu, liderske vještine, IT pismenost, strane jezike, samostalnost, solidarnost, medijsku pismenost, razvoj kulture, produktivnost, informisanost.¹⁰

KO SPROVODI OMLADINSKE POLITIKE U CRNOJ GORI?

Javni interes u oblasti omladinske politike, shodno Zakonu, sprovode: Vlada Crne Gore, organ državne uprave nadležan za omladinsku politiku (odnosno Ministarstvo sporta i mladih), organi državne uprave i drugi organi uprave nadležni za pojedine oblasti od značaja za mlade, zatim lokalne samouprave, ali i druga pravna lica, poput nevladinih organizacija.

Institucionalni okvir

- Direktorat za mlade u Ministarstvu sporta i mladih vrši poslove koji se odnose na kreiranje i unaprijeđenje omladinske politike; saradnju sa nevladinim organizacijama i drugim subjektima u cilju planiranja, sprovođenja, evaluacije i unaprijeđenja omladinske politike; promociju, razvoj i unaprijeđenje omladinske politike na nacionalnom i lokalnom nivou; podsticanje uključivanja mladih u neformalno obrazovanje; donošenje strategije i akcionih planova i programa za mlade; saradnju sa organizacijama mladih, kao i udruženjima pri organizovanju međunarodnih manifestacija i skupova u Crnoj Gori; stvaranje i unaprijeđenje uslova za rad omladinskih servisa; pomoć i saradnju sa organizacijama i udruženjima mladih u njihovom radu; stvaranje uslova organizacijama i udruženjima mladih iz Crne Gore da učestvuju na skupovima i manifestacijama u inostranstvu ¹¹
- Savjet za mlade kao stručno i savjetodavno tijelo, shodno Zakonu, formira Ministarstvo radi podsticanja razvoja omladinske politike. Ima predsjednika i osam članova, a u njemu participiraju i mladi preko svojih predstavnika, iako u značajnoj manjini. Nadležnosti Savjeta su da: daje predloge za unapređenje omladinske politike; daje sugestije u postupku pripreme Strategije; delegira svog člana za učešće u postupku pripreme zakona iz oblasti kojima se uređuju pitanja od značaja za mlade; prati položaj mladih i predlaže mjere za njihovo unapređenje; na zahtjev Ministarstva daje mišljenje o drugim pitanjima od značaja za mlade.
- Lokalni savjeti za mlade se formiraju na nivou lokalnih samouprava sa ciljem podsticanja i unapređenja razvoja omladinske politike, jačanja saradnje i unapređenja položaja mladih na lokalnom nivou. Čini ga predstavnici organa opštine nadležnog za omladinsku politiku i nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku.

Uključenje i umrežavanje aktera omladinske politike doprinosi održivosti rezultata iz omladinskih strategija, a tu važnu ulogu ima i civilni sektor.

¹¹ Ministarstvo sporta i mladih, http://www.ms.gov.me/organizacija/Direktorat_za_mlade/

CIVILNI SEKTOR I MLADI U CRNOJ GORI

Organizacije civilnog društva pružaju prilično širok obrazovni i praktični program, što je podržavajuće za veću inkluziju mladih u savremene društvene i političke tokove. Tu su najaktivnije nevladine organizacije, od kojih neke imaju već prepoznate i popularne programe za mlade a simbioza takvih organizacija i movisanih mladih ljudi je veoma značajna.

Zakon o mladima pozicionira nevladine organizacije među subjekte od značaja za sprovođenje omladinske politike, ali traži da to bude propisano statutom nevladine organizacije kroz njene programske ciljeve. Dodatno, otvara se mogućnost osnivanja saveza nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku, uz nadležnost Ministarstva sporta i mladih za utvrđivanje reprezentativnosti takvog saveza. Uslovi za reprezentativnost su da savez ima u svom sastavu najmanje 30 nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku, i to iz najmanje šest opština, uzimajući u obzir i regionalnu izbalansiranost. Sama reprezentativnost nema trajni karakter već Ministarstvo na godišnjem nivou izdaje potvrde.

Zakon predviđa i stvaranje uslova za organizovanje i rad mladih kroz uspostavljanje omladinskih servisa, odnosno klubova i centara u smislu prostora u kojima mladi mogu planirati i realizovati svoje aktivnosti. Ministarstvo i lokalne samouprave su obavezni da obezbijede funkcionisanje i održavanje ovih servisa.

POTREBNO VIŠE AKCIJE I ODLUČNOSTI OD STRANE MLADIH

Učešće mladih u procesu razvoja omladinske politike važan je početni korak za kasniji direktan uticaj na širi proces donošenja odluka. Ukoliko su mladi, naročito u toku adolescentskog perioda, usmjeravani i podržani da učestvuju u donošenju odluka u svojim zajednicama, oni imaju potencijal da prekinu međugeneracijske nejednakosti, diskriminaciju, nasilje itd, ali i da postanu agenti promjena i demokratskog razvoja zasnovanog na valjanom vrijednosnom sistemu. Stoga, jačanje mladih ima multiplikativne pozitivne efekte, ne samo za njih same, nego i za cijelu zajednicu.

Nalazi prvog šireg istraživanja o mladima, koje je sproveo Centar za građansko obrazovanje (CGO) krajem 2016. godine, ukazuju da je prilično nizak stepen aktivizma mladih. Oni svoje slobodno vrijeme dominantno ispunjavaju slušajući muziku i gledajući TV. Istraživanje ukazuje da su, u prosjeku, provodili čak 4,2 sata

na internetu. Na drugoj strani, građanske akcije i inicijative i aktivnost u politici su nisko na ljestvici stvari važnih mladima u Crnoj Gori, iz čega se može zaključiti da mlade ne privlače ove oblasti. Prema analizi koju su FES i CGO radili za 2018/2019 godinu, stvari se nisu bitno promijenile. Mladi u Crnoj Gori provode svoje slobodno vrijeme pretežno zaokupljeni pasivnim aktivnostima kao što su odmor, opuštanje i vrijeme sa porodicom i prijateljima, ili slušanje muzike. Najmanja vjerovatnoća je da to vrijeme provde volontirajući (64,2%), angažujući se u klubovima za mlade (57,4%) ili u kreativnim aktivnostima kao što su pisanje, slikanje ili sviranje instrumenta (38,9%). Takođe, veoma je nizak procenat mladih koji u svoje slobodno čitaju novine i knjige, a na navike utiče i njihov socijalni kapital, dostupnost knjiga kod kuće i obrazovanje roditelja, pošto mladi iz bolje obrazovanih porodica čitaju više od drugih. Učenici srednjih škola prije provode vrijeme u omladinskim klubovima od studenata.

Istraživanje iz 2016. ukazuje i na priličnu nezainteresovanost mladih za političke teme, uz izražen pesimističan stav u pogledu vlastitog uticaja na djelovanje institucija.¹² Ipak, stav o moći sopstvenog glasa na lokalnom nivou u odnosu na nacionalni nešto je pozitivniji.

Opšte interesovanje svih građana za politiku i učešće u političkom životu je važna komponenta svakog demokratskog društva, kako bi se željeni standardi dostigli i održali. U tom kontekstu je važno i učešće mladih ljudi u politici kao potencijala njene modernizacije. Zabrinjavajuće je da više od 60% mladih vjeruje da nisu spremni da preuzmu političku funkciju. Stoga je potrebno više stimulisati aktivizam mladih kroz učešće u procesima odlučivanja počevši od škola i fakulteta, osigurati uslove za bolje angažovanje mladih u procesu definisanja omladinske politike, praćenja i evaluacije realizacije iste, ali i stvoriti stimulaturniji okvir u kojem će mladi ljudi bez straha moći da iskazuju svoje mišljenje, preferencije i zahtjeve.

Iako su prošle tri godine između dvije studije koje prate slične indikatore, čini se da to vrijeme nije imalo bitnog uticaja na stavove i interesovanja mladih koji ostaju nedovoljno okrenuti društvenom i političkom angažmanu. Ukoliko se ovakav trend održi biće teško postići neophodan nivo demokracije društva koji Crnu Goru treba da približi zapadnim vrijednostima. Trend stvaranja pasivnih generacija, nespornih da preuzimaju odgovornost postaje problem koji bi morao biti sveobuhvatno istražen i adresiran. Jer ako se ovo nastavi ignorisati imaćemo rast broja mladih koji žele da napuste ili već napuštaju Crnu Goru, što može imati dalekosežne posljedice i na ekonomskom i na socijalnom planu. Na drugoj strani, imamo mnoštvo primjera, iz drugih država i iz Evropske unije, koji pokazuju da svaki euro investiran u sisteme podrške za mlade, naročito u omladinski rad, informisanje mladih i programe koje vode sami mladi smanjuje troškove u ostalim oblastima socijalne politike.¹³ Zato nije teško zaključiti da su troškovi investiranja u mlade mnogo manji u odnosu na ono što bi bili troškovi posljedica neinvestiranja.

¹² Knežević, M., Đukanović P. *Mladi društveni dekor ili Društveni kapital*, Podgorica, 2016, sr. 48

¹³ http://ec.europa.eu/youth/library/study/youth-work-report_en.pdf , http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/investing_young_2010.pdf i <http://siteresources.worldbank.org/HEALTHNUTRITIONANDPOPULATION/Resources/281627-1095698140167/KnowlesEconInvestYouth.pdf>

BOLJE NA VRIJEME U OMLADINSKE POLITIKE, NEGO KASNIJE KAJANJE

Vizija onih koji se zalažu za stvaranje i sprovođenje omladinskih politika je stvaranje samostalnih, odgovornih mladih ljudi koji imaju sposobnost kritičkog mišljenja, a samim tim i šansu da budu finansijski nezavisni i uključeni u procese donošenja odluka.

Nezaposlenost mladih je jedan od najvećih problema današnjice, koji utiče ne samo na pojedinca već i na čitavu zajednicu. Sa sobom nosi negativne ekonomske, društvene i političke implikacije koje svoj izraz imaju u cijelom društvu. Stopa nezaposlenosti mladih je indikator njihovog ukupnog položaja, jer je zapošljavanje ključni mehanizam za uspješnu integraciju mladih u društvo i osnova za izgradnju perspektive u svim ostalim segmentima života. Nezaposlenost vodi ka usporavanju adekvatnog učešća u društvenim tokovima i često se naziva ključnim prediktorom marginalizacije i siromaštva mladih.¹⁴

Podaci iz analize FES- a i CGO-a za 2018/2019 godinu ukazuju da je, u ukupnom uzorku ankete, procenat mladih koji nemaju posao najveći (43,8%). Do ovog broja se došlo objedinjavanjem broja onih koji nemaju posao ali ga aktivno traže i broja onih koji nisu zaposleni ali aktivno ne traže posao (19,1% naspram 24,7%). Samo 11,1% ima stalni posao. Zaposleno je 35,3%, sa povremenim poslovima 7,9%, a 4,4% se izjašnjavaju kao samozaposleni. Na stručnoj obuci je 4,4%, dok 5,3% kažu da imaju neki drugi radni angažman.

Ovi podaci u kombinaciji sa onima koji su već navedeni, a koji se odnose na slobodno vrijeme mladih koje je obično provedeno u obavljanju ležernih aktivnosti, govore da postoji puno prostora da se mladi uključe u omladinske politike i da treba to da učine.

Učešćem u omladinskim politikama, mladi mogu postati uticajni i korisni članovi. Naime, upravo takav pristup im pruža mogućnost da se izraze direktno o svojim potrebama i interesovanjima i ostvare svoja prava. Dodatno, oni se tako bolje informišu, brže nadograđuju sopstvena znanja i vještine, ali i šire mrežu društvenih kontakata. Načini ulaska u oblikovanje i realizaciju omladinskih politika su raznovrsni, počev od učešća u različitim događajima ili kampanjama koje organizuju omladinske, nevladine ili međunarodne organizacije, kao i institucije, ali i kroz pokretanje sopstvenih inicijativa od interesa za mlade. Posebno su korisni programi neformalnog obrazovanje koje pružaju nevladine organizacije i volontiranje, jer se na taj način stiče iskustvo dragocjeno za kasnije vođenje akcija i projekata.

¹⁴ Đukanović, P. (2019). *Studija o mladima u Crnoj Gori 2018/2019*. Fondacija Fridrih Ebert, str. 47

Nekoliko je ključnih ishoda uključenja u omladinske politike.

- **Ostvarenje ekonomske i socijalne sigurnosti**

Već je navedeno da su mladi posebno ranjiva grupa kada se radi o ekonomskoj obezbijeđenosti. Kvalitet života mladih u velikoj mjeri zavisi od toga koliko im je uspješna tranzicija od škole do posla. Neuspjeh da se dođe do dostojanstvenog posla nakon škole može imati ozbiljan i trajan uticaj na profesionalni kapacitet i vještine mladih diplomaca, kao i na njihove prihode. Vrijeme nezaposlenosti, nedovoljne zaposlenosti i neaktivnosti može ostaviti ožiljke na mladog pojedinca.¹⁵ U suprotnom, ako mladi budu imali pozitivan početak na tržištu rada biće motivisaniji da nastave svoj profesionalni razvoj.

Uključivanjem u omladinske politike stiču se znanja i vještine izvan onih koje nam pruža formalno obrazovanje. Posjedovanje takvih dodatnih sposobnosti olakšava pristup zaposlenju. Takođe, dodatnom edukacijom jača se svijest mladih o značaju borbe protiv društvenih anomalija, poput korupcije, nepotizma, itd. a što su značajne prepreke prilikom zapošljavanja zasnovanog na zaslugama.

- **Pristup kvalitetnijem obrazovanju**

Obrazovni proces u Crnoj Gori se sprovodi kroz različite vidove formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja. Ova tri oblika obrazovanja zajedno čine učenje sveobuhvatnim i neodvojive su komponente cjeloživotnog učenja.¹⁶ Neformalno obrazovanje traje tokom cijelog života, a fokus na stalnom sticanju iskustava i novih vještina, približava nas ispunjenju naših ciljeva. Obaveza modernog pojedinca je da se konstantno obrazuje i da uči tokom celog života, i na taj način kreira i sebi nove prilike umjesto da sjedi i čeka.

Kroz omladinsku politiku se, pored znanja, širi i krug aktivnih, mislećih ljudi koje upoznajemo. Danas je socijalni kapital jedna od najbitnijih komponenti društvenog života individue. Informacija o tome kako da dobijemo stipendiju, stažiranje ili neku drugu vrstu podrške na direktno pomaže da dobijemo i kvalitetnije obrazovanje. Promocija obrazovne mobilnosti je posebno važna za državu veličine i resursa Crne Gore.

Učenik (student) koji je u toku redovnog obrazovanja bio u mogućnosti da upozna proizvodne procese, da vidi gdje se i kako primjenjuju znanja koja je stekao, koji je bio u mogućnosti da u realnom radnom okruženju stekne pouzdanost i rutinu, biće pripremljen da se uključi na tržište rada.¹⁷

15 Kriza zapošljavanja mladih: poziv na akciju, Rezolucija i zaključci Međunarodne konferencije rada, 101. sjednica, Ženeva, 2012

16 Strategija za mlade 2017-2021, radna verzija, jul 2016, str. 25

17 Strategija za mlade 2017-2021. Podgorica: Ministarstvo prosvjete Crne Gore, Sistem Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, str. 28

- **Unaprijeđenje zajednice u kojoj živimo**

Potencijal i značaj mladih za rješavanje ekonomskih i socijalnih problema i demokratizaciju društva su ogromni. I tu svi mogu biti na dobitku. Počev od samih mladih ljudi koji ulaganjem svog vremena za učešće u omladinskim politikama zapravo ulažu u sebe i svoju budućnost. Zalaganjem za zdravu okolinu, za preveniranje ili eliminisanje društvenih anomalija, za ljudska prava svih društvenih grupa bez obzira na različitosti, mladi imaju šansu da mijenjaju ono što prepoznaju kao negativno i da štite svoja prava i dostojanstvo. Nezavisno od toga kako će oni iskoristiti stečena znanja, odnosno da li će im upotrebu suziti na sticanje zaposlenja, pomoć porodici, ili će to dalje prenositi na svoje vršnjake i za pokretanje većih pozitivnih društvenih promjena - aktivizam je isplativ.

PRAKSA U EVROPSKOJ UNIJI I CRNA GORA

Na prijedlog Evropske komisije, EU je usvojila Strategiju za mlade 26. novembra 2018. Strategija važi za period od 2019. do 2027. godine. EU za cilj ima da podstakne veće angažovanje mladih u demokratskom životu i da podrži društveni i građanski angažman. U fokusu Strategije su tri riječi: *angažuj*, *poveži* i *osnaži*. Angažovanje označava participaciju u građanskom društvu, povezivanje se odnosi na programe mobilnosti i umrežavanje mladih ljudi širom Unije kroz učenje, solidarnost i razumijevanje, a osnaživanjem se ostvaruje kvalitetan napredak mladih.

U dokumentu se prepoznaje da mladi ljudi imaju značajnu ulogu u društvu i da se suočavaju sa specifičnim izazovima, pa je nova Strategija namijenjena rješavanju tih problema. Takođe, ona pruža okvir ciljeva, načela, prioriteta i mjera kojima će, putem platformi i uz podršku evropskih organizacija, unaprijediti pristup informacijama koje su od značaja za mlade.

Cilj EU nije da razvije istovjetnu politiku obrazovanja za sve članice i potencijalne članice već da, uvažavajući specifičnosti svakog društva i prostora, iskoristi brojne mehanizme i sredstva kojima raspolaže za podsticanje saradnje u ovoj oblasti. To se prvenstveno odnosi na program za cjeloživotno učenje (Lifelong Learning Programme – LLL) koji podstiče mobilnost i međuinstitucionalnu saradnju na svim nivoima obrazovanja u Uniji.¹⁸

Novi koordinator EU za mlade kanalisaće glasove mladih u Komisiji i na taj način

¹⁸ http://media.cgo-cce.org/2015/04/cgo-cce-obrazovanje.pdf?fbclid=IwAR1JEk_4WrjV-5TSg3vUyKuBt6EhZSc-CRxFaF5frTjGtVQmWJ1SiHs9k

omogućiti mladima da doprinesu oblikovanju politika EU u različitim područjima. Koordinator će, takođe, ojačati dijalog sa mladima, posebno putem Evropskog portala za mlade. Pred toga, u fokusu je veće ulaganje u mlade, i to naročito u programe poput Erasmus+. Dakle, vidljivo je opredjeljenje Evropske unije da čuje glasnije stavove mladih. Zvaničnici EU su naveli i kako je ključno da u sprovođenju ove Strategije budu uključeni mladi i omladinske organizacije koji blisko saraduju sa državama članicama i institucijama EU. Ohrabrujuće je i za države koje su na putu ka EU da EU drži inkluziju i osnaživanje mladih kao jedan od svojih prioriteta.

Crna Gora je svojom Strategijom za mlade pokušala da pokaže da želi iste ciljeve poput Evropske unije. Ipak, ono što u crnogorskom slučaju izostaje jeste sistematičan odgovor na glavni problem koji je direktno vezan za mlade, a to je tzv. odliv mozgova. Takođe, omladinska politika zahtjeva kontinuirani razvoj i usklađivanje sa potrebama mladih. Strategijom za mlade su apostrofirane ključne institucije za osnaživanje mladih, ali sada je na njima da kvalitetno obavljaju svoj posao i da pažljivo slušaju koje su to potrebe mladih i na njih odgovaraju.

LITERATURA

- Zakon o mladima, Službeni list Crne Gore br. 025/19, 027/19
 - Knežević, M., Đukanović P. (2016). Mladi društveni dekor ili društveni kapital, Centar za građansko obrazovanje (CGO)
 - Đukanović, P. (2019). *Studija o mladima u Crnoj Gori 2018/2019*. Fondacija Fridrih Ebert.
 - <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/15293.pdf>
 - *Strategija za mlade 2017-2021*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete Crne Gore, Sistem Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori.
 - *Strategija za mlade 2017-2021, radna verzija, jul 2016.*
 - *Kriza zapošljavanja mladih: poziv na akciju, Rezolucija i zaključci* Međunarodne konferencije rada, 101. sjednica, Ženeva, 2012
 - http://www.omladinskisavjet.org/?page_id=1874
 - https://www.coe.int/en/web/youth/about-youth-policy?fbclid=IwAR1nYaFAsrGW-uouhVpTkIcQYOK6xAQOnZ2KAnp6xzX3VXACEVNVKQ_Ygk
 - <http://media.cgo-cce.org/2016/12/Mladi-drustveni-dekor-ili-drustveni-kapital.pdf>
 - http://media.cgo-cce.org/2015/04/cgo-cce-obrazovanje.pdf?fbclid=IwAR1JEk_4WrjV-5TSg3vUyKuBt6EhZSc-CRxYFaSf5frTjGtVQmWJ1SiHs9k
 - https://ec.europa.eu/youth/news/eu-youth-strategy-adopted_en
 - <https://www.eryica.org/news/2018/11/27/a-new-eu-youth-strategy-for-2019-2027>
 - <https://koms.rs/mediji/sta-je-omladinska-politika/>
- http://ec.europa.eu/youth/library/study/youth-work-report_en.pdf
- <http://siteresources.worldbank.org/HEALTHNUTRITIONANDPOPULATION/Resources/281627-1095698140167/KnowlesEconInvestYouth.pdf>
- www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje%20starost%204%2009%202011%20prevod.pdf
- http://www.ms.gov.me/organizacija/Direktorat_za_mlade/

